

MIHA VIPOTNIK: VIDEOGRAM 4
multimedijski projekt-performans-video-instalacija
(1976/79; 2009)

Videogram 4 je krovni naslov kompleksnega projekta, ki ga je Miha Vipotnik razvijal v razponu treh let (1976–1979) v studiih RTV Ljubljana in se umešča v anale slovenske sodobne umetnosti kot začetek modernega videa in večmedijske umetnosti.

GRADIVO/PROCES

- Snemanje elektronskih grafik v režiji studia 2 RTV Ljubljana na dva odprta trakova (*open reel*) je potekalo s pomočjo prirejenega osciloskopa Textronics s pritrjenim monitorjem, z vmesnikom modulacij signala, studijsko kamero, povezane v zanko (*feedback* efekt), in z video mikserjem Central Dinamics (1976–1977).
- Testiranje in snemanje laserjev v Iskra-Elektro optika in Vega (25. september 1978).
- Performans treh akterjev; snemanje na štiri kamere/režija in manipulacija televizijske slike in miksanje v realnem času (28 minut brez rezanja v Studio 1 in 2 na RTV Ljubljana). Kot oddaja je bil performans trikrat izveden v živo (28. in 29. september 1978 in 18. januar 1979).
- Posnetki: video trakovi (3 x 4 + 2; 2"/dvoinčni odprti trak Ampex in VCR Philips), filmski trakovi Super8 in diapozitivi.

REALIZACIJE

- Kot multimedijski projekt, posnet tudi na film in diapozitive, je bil *Videogram 4* predstavljen na Festival de Audiovisuelle Contemporain (Nancy, Francija, 27. in 28. februar 1979).
- Kot multimedijski dogodek/instalacija je bil *Videogram 4* izveden na zaključku razstave *Slovenska likovna umetnost 1945–1978* v Jakopičevi galeriji (Ljubljana, 25. april 1979).
- Kot televizijska eksperimentalna oddaja/enokanalni video z naslovom *Od slike do slike* je bil na programu RTV Ljubljana prvič predvajan v celoti 9. maja 1979, z naslovom *Na poti k sliki* pa še 7. decembra 1979. Gre za peti trak, ki je bil iz 2"/dvoinčnega nosilca prenesen na U-matic za predvajanje na festivalih z naslovom *Videogram 4* (28 minut).
- **Sen/za televizijo/Videogram 4**
 - Galerija Jakopič, 4. maj 2009: ponovna uprizoritev oz. nadgradnja multimedijskega projekta *Videogram 4*;
 - Galerija Vžigalica, 5.–17. maj 2009: razstava naprav in dokumentov;
 - *Arheonavti* (Galerija Stari Rotovž, 12. november; v okviru 15. Mednarodnega festivala računalniške umetnosti Maribor): instalacija in interdisciplinarni dogodek ter prenos otvoritve razstave in festivala v živo na spletni televiziji MFRU. Predstavljen je bil tudi arhivski del z dokumentarnimi fotografijami iz studia RTV Ljubljana in dokumenti iz obdobja nastajanja prvotnega projekta *Videogram 4*, hkrati pa tudi restavrirani video trakovi.

EKIPA/TEHNIKA

Nastopajo: Maja Boh, Dušan Rogelj, Andrej Trobentar

Zvočna kompozicija: Alastair Stone

Režija: Miha Vipotnik

Televizijska ekipa: redaktor programa: Krunoslav Cipci; kontrola kamere: Anton Rožanc; tajnica režije: Katja Breskvar; tehnični vodja projekta: Janez Krmelj, Božo Osana; računalniška obdelava napisov: Janez Krmelj, Marko Kovačević, Rastko Čop; vmesnik slike na osciloskopu Tectronix izdelal: Igor Grom; mešalec slike: Miloš Milošević, Njegoš Marovič, Bojan Križ, Vili Sever, Tomaž Švigelj; tape: Stane Otorepec, Brane Rupnik, Božo Kožar, Dane Milenkovič, Franci Vesel, Jaka Bartol, Keni Hodžič, Janez Bolka; ton: Luka Jaki, Mare Petretič, Andrej Knaflič; kamere: Franjo Meglič, Lojze Zlodi, Lenart Vipotnik, Silvo Knuplež, Jože Paternost

Prostor snemanja: snemanje grafik v studiu in režiji Studia 2 (Prvo snemanje performansa je potekalo v velikem Studiu 1, drugo in tretje v Studiu 2 (RTV Ljubljana).

Scena: prazen studio, režija studia 2

Rekviziti: gibljive zrcalne kocke, laser (Iskra), vojaško padalo

Video tehnika: v studiu 3 kamere Philips LDK 5, režija studia 2, video mikser Central Dynamics 2000, post-produkcijska obdelava in arhiviranje na Ampex AVR 2/dvojnčne trakove, video grafike realizirane s pomočjo modulatorja in osciloskopa Tectronics, variranje kvalitete signala in izpadov (drop outs) frekvenčnega območja s pomočjo VCR Philips 1500 (prvi snemalnik in predvajalnik za široko uporabo), VCR Philips 1502 kot predvajalniki štirih trakov v Jakopičevem paviljonu /Jakopičevi galeriji

Audio oprema: Moog sintesizer, Philips mikser zvoka (model neznan)

Število posnetih trakov: V dveh letih je bilo posnetih 18 delovnih trakov v dolžini trajanja celotnega performansa 28 minut. Od tega jih je devet za vsako kamero in za vse tri nastopajoče posebej. Trije režijsko združeni trakovi iz vsakega snemanja posebej in dva trakova video grafik v dolžini dveh ur skupaj. Končna verzija petih trakov iz leta 1979 je bila združena za instalacijo v Jakopičevem paviljonu/Jakopičevi galeriji (4) in za predvajanje na rednem televizijskem programu (1). Na TV Slovenija je danes shranjena samo kopija originala, ki je bil predvajan na rednem programu takratne RTV Ljubljana. V času prepisovanja zastarelih video formatov so vse originale in končne, združene verzije *Videograma 4*, uničili. Kopija traku številka, 5 prenesena na Beta SP format, se je ohranila zgolj slučajno, kot zbirateljska posebnost enega od zaposlenih na televiziji. VCR video trakovi v lasti avtorja so bili leta 2009 restavrirani in presneti na miniDV v studiu AV Works v Amsterdamu.

OPIS

Elektronska slika je bila neverjetno večplastna, za tisti čas prav presenetljivo transformirana in zmiksana v realnem času (dvojna ekspozicija, solarizacija, preliv, feedback, sintetično spreminjanje barv in generiranje gibljivih oblik), zvok je bil sinkopiran, enkrat tih in drugič hreščeč. Vipotnik je z rabo televizijske tehnologije, s formalnim raziskovanjem videojezika in z elektronskim eksperimentiranjem sredi sedemdesetih let razvil razsežnosti videa, ki so pripadale slikarski in performativni procesualnosti. Z neprekinjenim dogodkom in možnostmi manipulacije podobe v živo je hkrati napovedal tudi interaktivni in narativni potencial videa in bodoče tehnološke inovacije. Projekt *Videogram 4* je imel še eno pomembno razsežnost: v jugoslovanski prostor je vpeljal večmedijsko prakso. Proces intenzivnega dela s skupino sodelavcev-performerjev v televizijskem studiu, na podlagi katerega je nastal video, je bil namreč predstavljen tudi kot multivizija, v kateri so bile povezane izkušnje in postopki različnih medijev (performansa, videa, filma, fotografije in glasbe). Za takratni čas je bila to izjemna postavitev, ki je obiskovalcu omogočala potopitev v medijsko sliko: v galerijskem prostoru so se preko vrtečih ogledal in prizem hkrati ob avtorski glasbi predvajali štirje video trakovi na monitorjih, štirje filmi na super8 projektorjih in diapozitivi na devetih diaprojektorjih.

(Barbara Borčič)

IZJAVA

Videogram 4 je moja zaključna naloga na tretji stopnji Akademije za likovno umetnost v Ljubljani. S podporo Kulturne skupnosti Slovenije sem jo kot eksperimentalni program realiziral na takratni RTV Ljubljana. Nastopali so slikar Andrej Trobentar, igralka Maja Boh in radijski napovedovalec Dušan Rogelj. Na podlagi predložene partiture za sintetizator Ala Stona (ob Trobentarju tudi člana glasbene skupine Na lepem prijazni) in mojega diagrama za aktivnosti so v elektronsko vzbujenem polju video ekrana s premikanjem in z neartikuliranim izražanjem, mimiko in govorico telesa zapolnili snemalni termin osemindvajsetih minut. V dveh letih sem snemanja ponovil trikrat, s tem da sem pri vsakem naslednjem snemanju uporabil že obstoječe posnetke. Nastopajoči so se vsakič znova umeščali vanje in pod vplivom že posnetega med snemanjem spreminjali vedenje in predstavili koncept socialnih situacij, ki jih ustvarja informacijsko okolje televizije. Medij kot arhitektura skriva in odkriva, daje občutek pripadnosti in sodelovanja ali pa odtujenosti in osamitve. Iz tako posnetega gradiva sem zmontiral štiri trakove za instalacijo in petega za predvajanje na televiziji. Leta 1979 je bil peti trak, z naslovom Medijozonia, predvajan po televizijskem kanalu (RTV Ljubljana) kot eksperimentalni program, s predhodnim obvestilom in opozorilom, da so vse motnje in nenavadnosti v sliki in tonu del programa in naj zato gledalci ne poskušajo popravljati slike na svojih televizorjih. Instalacija pa je bila pod naslovom Multivizija predstavljena nekaj dni pozneje na koncu razstave Slovenska likovna umetnost 1945–1978 v takrat na novo odprtem Jakopičevem paviljonu v Ljubljani. Šlo je za hkratno predvajanje štirih video trakov, štirih filmov, posnetih med snemanji v televizijskem studiu (ti so delo Slobodana Valentinčiča), in diapozitivov (avtorjev Milana Pajka in Kostje Gatnika), katerih projekcija je z vrtečimi zrcali in prizmami hote in na novo opredeljevala prostor galerije in gledalca v njej.

Zanimalo me je razkrojiti signal in poiskati mejne točke, kjer slika še vzdržuje elektronski prostor, ki teče skozi ekran. Ko sem enkrat dosegel popolni razpad tekočega prostora televizijske slike, sem ga začel graditi od začetka. Pri delu sem za presnemavanja in obdelavo uporabljal tudi takratni Philipsov VCR sistem, ki je v stop-motion efektu sliko popačil. Tako posnete slike seveda, zaradi strogih regulacij televizijskega signala, nisem smel uporabiti. Če pa sem posnetek z VCR-jem predvajal na monitor in ga z ekrana potem ponovno s studijsko kamero presnel nazaj na dvojni trak, je bil volk sit in koza cela. Seveda so takšni nenavadni postopki spravljali ob živce predvsem starejše člane tehničnih služb in ekipe. Anekdota iz tega obdobja je cela vrsta. Igrivost Andreja Trobentarja recimo, vnaprej predvidena po diagramu projekta Videogram 4, je spravila ob živce izkušenega snemalca. Ker ga ni mogel ujeti v objektiv, je popolnoma obupan stopil izza kamere in Andreju zabičal, naj se umiri, saj že snemamo, češ da takšnega posnetka ne more zagovarjati.

(Miha Vipotnik – iz: Zemira Alajbegović in Igor Španjol: V tehnološkem primežu televizijske postaje. Intervju z Mihom Vipotnikom, Videodokument. Video umetnost v slovenskem prostoru 1969-1998 – Eseji, SCCA-Ljubljana, 1999.)